

ACTIE-REACTIE SPEL

Het spel en het gesprek bereiden de leerlingen voor op het onderwijsprogramma 'Verhalen komen tot leven' van het Fries Verzetsmuseum.

voorbereiding

- Print dit pdf bestand dubbelzijdig uit en knip de kaartjes los. Print eventueel een extra exemplaar om mee te kunnen lezen.
- Bekijk met je groep de film (18.18 minuten) Fryslân 75 Jier Frij - Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze vind je op Schoolkade bij de links en downloads.
- Vraag, na het bekijken van deze film, of er leerlingen zijn die willen reageren.

speluitleg

Dit is een actie reactie spel waarbij de leerlingen gebeurtenissen uit de oorlog zullen voorlezen. Daarna beelden ze aan elkaar een beweging uit aan de hand van de tekst op het kaartje.

- Laat de leerlingen in een kring plaatsnemen. Dat kan staand of zittend.
- Het is belangrijk dat iedereen elkaar goed kan zien.
- Er zijn 34 kaarten voor de leerlingen en één kaart, de laatste, is voor jou.
- Deel alle kaarten uit. Sommige leerlingen kunnen er dus twee hebben. Laat deze niet opeenvolgend zijn.
- Op elk kaartje staat een stukje oranje tekst, dat stukje mogen ze voorlezen
- Na het voorlezen beeld de leerling de beweging uit die schuingedrukt staat omschreven op het kaartje.
- Alle andere leerlingen doen deze beweging na

- Spreek een signaal af waarop iedereen weer stopt met de beweging
- Aan de hand van die bewegingen kan een andere leerling vervolgens zien dat hij of zij aan de buurt is om voor te lezen
- Boven aan hun kaartje staat namelijk dikgedrukt als een bepaalde beweging is afgelopen, zij mogen voorlezen.
- Laat de leerlingen voor de start nadenken hoe ze de beweging willen uitbeelden die op hun kaartje staat. Geef ze hier 2 minuten voor.
- Leg uit dat de bewegingen zonder geluid worden uitgevoerd.
- De leerlingen blijven zoveel mogelijk op hun eigen plek in de kring.
- Het spel begint wanneer jij dit als leerkracht aangeeft, door bijvoorbeeld start op het bord te schrijven, of door start te zeggen.
- De kaarten zijn genummerd. Als er verwarring ontstaat wie er aan de buurt is, kan er gekeken worden naar die nummers.
- Sluit af met de laatste kaart en ga een gesprek met de leerlingen aan over dilemma's waar mensen in de oorlog mee te maken hadden en voorbeelden van moeilijke keuzes in de huidige tijd. Het thema van het onderwijsprogramma is dilemma's. Bespreek met de leerlingen of ze weten wat een dilemma is. Soms is een keuze makkelijk te maken, maar soms is er alleen een keuze tussen twee mogelijkheden die je beide niet wilt, of juist twee hele leuke mogelijkheden. Een andere keer is een beslissing nemen goed voor jou, maar slecht voor de ander. Welke keuze maak je dan?

Veel plezier!

**FRIES
VERZETS
MUSEUM**

dreiging van oorlog 1

28 aug 1939: mobilisatie; oproep voor het leger

Lees je op het bord **start**, dan lees je voor:
Door de dreiging van een inval door Duitsland worden Nederlandse mannen opgeroepen voor het leger.

Je wenkt met je arm de anderen naar je toe

dreiging van oorlog 2

1939: mobilisatie; oefenen in het leger

Als het **wenken** is gestopt, dan lees je voor:
Mannen en jongens die worden opgeroepen om in het leger te dienen moeten oefenen met wapens en leren marcheren.

Marcheer op je plek

dreiging van oorlog 3

1940: mobilisatie; l.b.d.

Als je het **marcheren** is gestopt, dan lees je voor:
Bij de Luchtbeschermingsdienst leren ze hoe je een gasmasker opzet om jezelf te beschermen. Zo zijn de soldaten beter beschermd tegen aanvallen.

Maak met je wijsvinger en je duim een rondje voor je ogen en kijk goed rond

dreiging van oorlog 4

10 mei 1940: vechten tegen het Duitse leger

Als het **rondkijken** is gestopt, dan lees je voor:
10 mei 1940 valt het Duitse leger Nederland aan. Er wordt op de Grebbergen en op de Afsluitdijk hard gevochten. Het Nederlands leger is niet goed voorbereid om te vechten tegen het Duitse leger.

Je vouwt je handen in elkaar en maakt een zo hoog mogelijk 'berg'

dreiging van oorlog 5

14 mei 1940: bombardement op Rotterdam

Als iedereen een **berg** heeft gemaakt, dan lees je voor:
De inval over land gaat niet snel genoeg volgens de Bezetter. Ook al duurt die strijd maar vijf dagen. De bezetter besluit met vliegtuigen Rotterdam te bombarderen.

Doe alsof je een vliegtuig bent

bezetting 6

15 mei 1940: capitulatie, overgave van Nederland

Als het **vliegen** is gestopt, dan lees je voor:
Na het bombardement op Rotterdam geeft Nederland zich over. Capituleren noem je dat. De regering tot Engeland in] Koningin Wilhelmina vlucht met haar familie en de regering naar Engeland.

Steek de handen in de lucht, je geeft je over

bezetting 7

28 juli 1940: radio Oranje

Als het **handen in de lucht** is gestopt, dan lees je voor:
Op 28 juli kunnen de mensen de koningin weer horen op de radio vanuit Engeland. Ze spreekt de mensen moed in via Radio Oranje.

Beweeg je armen als radiogolven

bezetting 8

1940: op straat

Als het **golven** is gestopt, dan lees je voor:
Al gauw zijn overal op straat Duitse soldaten en voertuigen te zien. Ook komen er straatborden met Duitse woorden.

Schrijf met je wijsvinger woorden in de lucht

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

bezetting

9

april 1940: inleveren van muntgeld koningin wilhelmina

Als het **schrijven** is gestopt dan lees je voor: Na een paar maanden moet iedereen het geld inleveren waarop de koningin staat afgebeeld. De Duitse bezetter is de baas en wil niets meer zien van het koningshuis. Zelfs straatnamen worden veranderd.

Je doet alsof je de kroon van de koningin af zet

protest

10

25 feb 1941: februaristaking

Als iedereen **een kroon** heeft afgezet dan lees je voor: Na de eerste razzia's, waarbij Joodse mannen werden opgepakt, besloten mensen op te roepen tot een staking. In het westen van het land reden er geen trams meer.

Je gaat zitten met je armen over elkaar

protest

11

25 feb 1941: februaristaking

Als het **zitten met de armen over elkaar** gestopt is, dan lees je voor: De Duitse bezetter wilde dat de staking zou stoppen en gebruikte daar veel geweld bij. Er waren negen doden en 24 zwaargewonden en heel veel stakers werden gevangengenomen.

Doe alsof je gevangen bent genomen en achter tralies zit

sport

13

16 aug 1941: sneekweek

Als het **schaatsen** is gestopt, dan lees je voor: In 1941 is het in de westelijke helft van Nederland verboden om te varen. De bezetter laat de Sneekweek met de zeilwedstrijden wel doorgaan.

Doe alsof je op zee bent

sport

12

6 feb 1941: elfstedentocht

Als het **gevangen zijn** is gestopt, dan lees je voor: De winter van 1941 is heel koud en er ligt ijs. De 7de Elfstedentocht mag van de bezetter doorgaan. Er staan zelf hoge officieren langs de route om de schaatsers aan te moedigen.

Maak je schaatsbewegingen op je plek

schaarste

14

1942: bonnen

Nadat iedereen **op zee is geweest**, dan lees je voor: Tijdens de bezetting wordt het steeds moeilijker om bijvoorbeeld aan voedsel te komen. Zoals suiker, thee en koffie. De overheid deelt bonnen uit waarmee mensen naar de winkel kunnen en hun deel van het voedsel mogen kopen.

Doe alsof je een kopje thee aan het drinken bent

schaarste

15

1942: bonnen

Als het **drinken** is gestopt, dan lees je voor: Het gebeurde ook weleens dat je wel een bon had maar dat er in de winkel geen suiker meer was. Of dat de suiker zo duur was dat je het niet kon betalen.

Doe alsof je een kopje thee zonder suiker drinkt waardoor het heel erg bitter smaakt

luchtoorlog

16

1942: luchtalarm

Als het **vieze thee drinken** is gestopt, dan lees je voor: In Friesland merken de mensen op de grond niet zoveel van de oorlog. Er komen wel vaak vliegtuigen over met bommen aan boord. Bij een luchtalarm schuilen mensen in schuilkelders of thuis onder de trap.

Duik in elkaar, zo dicht mogelijk op de grond

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

luchtoorlog

17

20 jan 1942: engelsen op weg naar duitsland

Als het **duiken** is gestopt, dan lees je voor: **De Engelse vliegtuigen vliegen over Friesland naar Duitsland om daar hun bommen te laten vallen.** Engeland deed dit als tegenaanval voor de aanvallen van Duitsland op Engeland. Soms stort een vliegtuig neer in Friesland.

Maak een verrekijker en kijk omhoog

luchtoorlog

18

20 jan 1942: bommen op leeuwarden

Als het **omhoogkijken met een verrekijker** gestopt is, dan lees je voor: **Sommige bommen waren bedoeld voor het vliegveld bij Leeuwarden, Fliogerhorst.** Bij zo'n bombardement gingen mensen dood. Soms vielen de bommen niet op het vliegveld maar op huizen, zoals in de Julianastraat.

Doe alsof je een huis bent die instort

joden vervolging

19

mei 1942: jodenster

Als het **instorten** is gestopt, dan lees je voor: **Joodse mensen moesten vanaf 3 mei 1942 een Jodenster gaan dragen.** Alleen kinderen jonger dan zes jaar mochten zonder ster. De straf voor het niet dragen was 'zes maanden gevangenis of duizend gulden boete'.

Doe je hand op je hart, daar waar de ster werd gedragen

joden vervolging

20

juli 1942: westerbork

Als alle **handen op het hart** zijn gedaan, dan lees je voor: **Vanaf de zomer van 1942 worden Nederlandse joden massaal opgepakt, zogenaamd om te gaan werken in Duitsland.** Maar in werkelijkheid worden ze naar concentratiekampen gebracht. Hun eerste stop is Kamp Westerbork in Drenthe.

Ga stilstaan met je hoofd naar beneden en kijk naar de punten van je schoenen

joden vervolging

21

juli 1942: auschwitz

Als het **stilstaan** is gestopt, dan lees je voor: **Als de Joodse mannen, vrouwen en kinderen in Westerbork komen worden ze opgesloten.** En later met treinen naar concentratie- en vernietigingskampen in Duitsland en Polen gebracht. Daar worden ze bijna allemaal vermoord.

Doe alsof je stikt

onderduiken

22

jan 1943: kamp westerbork

Als het **stikken** is gestopt, dan lees je voor: **Joodse mensen die niet naar Westerbork wilden of het allemaal maar onveilig vonden, doken onder.** Ze waren vaak afhankelijk van het verzet en mensen die een plek maakte.

Maak met je handen een dakje boven je hoofd

onderduiken

23

jan 1943: hulp met gevaar voor eigen leven

Als het **dakje maken** is gestopt, dan lees je voor: **Onderduiken was niet alleen gevaarlijk voor de Joodse mensen maar ook voor de mensen die onderdak boden.** Ze konden opgepakt worden en straf krijgen.

Doe alsof je handen in de boeien zitten

onderduiken

24

jan 1943: werkkamp mauthausen

Als het **handen in de boeien** is gestopt, dan lees je voor: **Als mensen werden opgepakt dan kon je naar een werkkamp zoals Mauthausen worden gestuurd.** Daar moest je heel hard werken door bijvoorbeeld stenen te dragen. En er was heel weinig eten. Veel mensen gingen daar dood.

Doe alsof je een hele zware steen moet dragen op je schouders

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

protest

25

29 april 1943: nederlandse soldaten worden gevangen gezet

Als het **dragen van zware stenen** is gestopt, dan lees je voor: *Er is versterking nodig in de werkkampen om het Duitse leger op niveau te houden. 300.000 Nederlandse oud-militairen, die vochten tijdens de Duitse aanval op Nederland in 1940, moeten zich melden als krijgsgevangene.*

Steek 1 hand in de lucht

protest

26

30 april 1943: melkstaking

Als het **handen omhoog steken** is gestopt, dan lees je voor: *Boeren kwamen in actie tegen de maatregel om Nederlands soldaten op te pakken. Zij weigerden hun melk aan de fabrieken te geven en gooiden dat liever in de sloot of gaven het gratis weg.*

Doe alsof je een koe aan het melken bent met je handen

arbeidsinzet

27

mei 1943: oproep om te gaan werken voor de bezetter

Als het **koe melken** is gestopt, dan lees je voor: *Er waren veel Duitse mannen nodig in het Duitse leger. Daarom moesten Nederlandse mannen van 18 tot 35 jaar gaan werken in Duitsland. Sommige mannen deden dat vrijwillig.*

Doe alsof je in de grond aan het graven bent met een schep

arbeidsinzet

28

mei 1943: weigeren om te werken voor de bezetter

Als het **graven** is gestopt, dan lees je voor: *Als je niet wilde werken kon je worden opgepakt en werd je gedwongen om te gaan. Sommige mannen lukten het om onder te duiken en zich dus te verstoppen voor de bezetter.*

Verstop je hoofd onder je armen

vervolgling

29

16 mei 1944: roma en sinti

Als het **verstoppen** is gestopt, dan lees je voor: *Niet alleen Joodse mensen werden naar vernietigingskampen gebracht. Dit gebeurde vanaf mei 1944 ook met reizigers, mensen die je Roma of Sinti noemt.*

Doe alsof je met een zware rugzak loopt

geallieerden

30

17 sept 1944: operatie market garden

Als het **lopen met een rugzak** voorbij is, dan lees je voor: *Het geallieerde leger probeert Duitsland binnen te vallen via Arnhem en Nijmegen. Operatie Market Garden heet die aanval. De Bezetter is nog te sterk en de aanval stopt.*

Je maakt een stop teken met je hand

schaarste

31

17 sept 1944: hongerwinter

Als het **stopteken geven** is gestopt, dan lees je voor: *In de hongerwinter van 1944 hadden steeds meer mensen in de grote steden in het westen van het land geen eten. Er kwamen gaarkeuken waar je eten kon halen. Maar of dat lekker was... Het was in ieder geval beter dan niets.*

Wrijf over je buik alsof je hele erge trek hebt

bevrijding

32

22 jan 1945: tussen twee vuren

Als het **wrijven over de buiken** is gestopt, dan lees je voor: *De stad Roermond ligt tussen de strijdende partijen. De inwoners mogen naar een veilige plek. Na een treinreis worden ze opgevangen in Leeuwarden.*

Doe een trein na

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

april 1945: het duitse leger vecht terug

Als het **trein nadoen** gestopt is, dan lees je voor:
De bezetter geeft zich niet snel gewonnen en vecht terug. Ook in Friesland. Veel bruggen worden vernield om de opmars van de geallieerden tegen te gaan.

Maak een brug van je beide armen en laat hem instorten

15 april 1945: de canadezen komen

Als de **bruggen** zijn ingestort, dan lees je voor:
De bevrijding van Fryslân ging niet zonder slag of stoot en begon op 12 april 1945, drie dagen later waren de Canadezen in Leeuwarden. Op 15 april 1945, na vijf jaar oorlog, was Friesland bevrijd.

Spring op je plek en juich

voor de leerkracht

35

Als het juichen is gestopt, dan lees je voor:
De bezetter was verdwenen, mensen hingen de Nederlandse vlaggen buiten. Alles wat verstopt was geweest, werd tevoorschijn gehaald. De bevrijding was dan eindelijk na 5 jaar gekomen!
Wat denken jullie:
Was iedereen blij?
Was iedereen vrolijk?
Zou iedereen de juiste keuzes hebben gemaakt tijdens de oorlog? (speel in op het thema dilemma)

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM

verhalen komen tot leven

FRIES
VERZETS
MUSEUM